

בענין מעביר זרעו למולך, ובדין התראת ספק

וּמִזְרָעָה לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמִלֶּכֶךְ
(ויקרא יח כא)

פאצרות
רבי אליהו ברכה
שליוט"א

א. בירור גדר ואופן איסור העברה למולך

דין איסור זה התפרש במסכת סנהדרין (סד). דתנן התם, הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. מסר למולך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למולך, אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. והנה רש"י (שם: ד"ה שרגא) רמב"ם (שם בפיהמ"ש ובהלכות ע"ז פ"ו ה"ג) יד רמה (שם) סמ"ג (לאוין מ) ומאירי (שם במשנה) נקטו שהבן שעובר למולך אינו נשרף ומת בהעברה זו, והביאו רש"י והרמ"ה וסמ"ג ראה לכך ממה שאמרה הגמרא (שם): שהמעביר את עצמו פטור, ואם מת בהעברה זו אזי מה שיין לדון אם חייב או לא וכיצד יתחייב מיתה אחר שמת. ועיין במאירי שכתב דבר זה מסברתו, משום שביאר שהעברה זו לא היתה עיקר עבודת אותו אליל, אלא כניסה בדת אמונתם, ואח"כ היה העובר עובד למולך, וממילא ודאי שלא מת בהעברה זו.

אולם הרמב"ן (כאן) כתב שנראה מדברי הנביא (יחזקאל כג לז-לט) שהבן נהיה למאכלת האש בהעברה זו (אך הראשונים הנ"ל ביארו ששם לא מדובר במולך אלא היו שורפים בניהם לאלוהי ספרדים, וכדכתיב במלכים ב' ז' לא ש"הִסְפִּיקוּם שׂוֹרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ), ועיי"ש שהביא עוד ראה ממה שאמרו שם (סנהדרין סג): אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן, שישורף אותו באש, אלא שסכתו אמו בשמן סלמנדרא. וכוונת הגמרא מבוארת בפסוק (מלכים ב' טז ג) "וְגַם אֶת בְּנוֹ הָעֶבְרִי בָאֵשׁ כְּתָעֲבוֹת הַגּוֹיִם", והיינו שרצה לעשות כן גם לחזקיה, ומוכח שרצה לשרוף אותה והוא ניצול מזה. וראה באוצר הגאונים (סימן תתקט) שכן דעת רב שרירא גאון. וכן נקט האברבנאל, וביאר בזה מדוע נאמרה אזהרת מולך בתוך פרשת העריות, שסמכוה לשוכב עם זכור ועם בהמה, שעניינם שוה שאין זרע משכיבתם והיו זנות כהוצאת זרע לבטלה, ואף העברה למולך כיון שהבן מת היה זרעו לבטלה.

ומה שהוכיחו הראשונים מהדיון של מעביר עצמו, מצאנו לרמב"ן שהתייחס לזה, וכתב שהיו מעבירין אותו על השלהבת פעמים רבות והוא מת בלהב האש, והנה הוא חייב בדין התורה משעת העברה הראשונה משתמשול בו האור, כגון שנתפס האש בבגדיו או בשערותיו, וצ"ב ו"ל), ולכן הוצרכו לומר שהמעביר עצמו פטור, אבל היה האש אוכלת בו כי זה היה קרבנם למולך, עכ"ל. וצ"ב האם כוונתו שכל שהועבר על דעת שריפה גמורה הרי הוא חייב אפילו אם לבסוף לא מת, או דילמא כוונתו שיש תנאי שלבסוף ימות באש אלא שכבר מתחילת העברתו מתחייב מיתה, ולכאורה נפ"מ שמתוך כבר להורגו (ואז נמצא שלא יצא מהאש חי), וצ"ע. ובשו"ת הרדב"ז (ח"ה סימן כג) כתב לדחוק, שמה שפטרנוהו בגמרא היינו מדיני שמים מעוון עבודה זרה, אבל חייב משום מאבד עצמו לדעת. ועוד כתב ליישב, דאשמועינן בגמרא שאם העביר עצמו ונשרף עד שנעשה טרפה שכבר עתיד למות ונתקיימה עבודת המולך שידונו אותו ב"ד להורגו על כך וקמ"ל שפטור משום שאין חיוב על מעביר עצמו (אבל אם העביר בנו ועשאו טריפה, חייב על כך). וראה מה שהתבאר בזה בפרשת נח, לגבי העושה עצמו טריפה, וחייב מיתה למאבד עצמו לדעת, ואכמ"ל.

עוד מחלוקת מצאנו, שרש"י (ובסנהדרין סד). כאן כתב שעבודתה היא שמוסר בנו לכומרים והם מעבירים אותו בין שתי מדורות האש. והרמב"ן כאן הקשה עליו, איך יתחייב הוא מיתה בעבודת אחרים, אלא על כרחך שהאב בעצמו מעבירו. והנה לכאורה קשיא, הרי האומר "אלי אתה" נסקל (סנהדרין סג). אף שלא עשה מעשה כלל. ואולי יש ליישב דאעפ"כ כאשר עיקר המעשה מתייחס למישהו אחר אין לחייב אותו, משא"כ כשהוא עושה הכל חייב אף בדיבור. ובחבצלת השרון (ויקרא ח"ב עמ' תנא) תירץ, ע"פ מה דתנן בריש כריתות שהמעביר בנו למולך בשוגג חייב חטאת, ומאידך תנא התם (ג: ובסנהדרין סג וסה). שאין קרבן חטאת אא"כ עשה מעשה, וזו קושיית הרמב"ן

היאך מעביר בנו למולך חייב בשוגג בלא מעשה אע"כ שהוא עצמו עושה את מעשה העברה ולא הכומר. אכן יש ליישב קושיית הרמב"ן, שזה גופא מעשה האיסור, היינו עצם המסירה לכומרי המולך (ועי' יד רמה דמשו"ה בע"י דוקא להם ולא לסתם אדם) זה המעשה שעליו מתחייב האב מיתה או חטאת. ואכן כך צידד הערוך לנר (סנהדרין סד): דהא דאינו חייב עד שיעביר היינו שנתן אותו לפסל המולך שידיים לו ולא ימישון ואין כאן כלל נתינה לצורך העברה, משא"כ בנותנו לכומרים על דעת שיעבירוהו, הרי חייב משעת מסירה. ואמנם כבר העיר הערל"נ שדעת הרמב"ם (פ"ו ה"ד) אינה כן. אך שפיר י"ל שהרמב"ם לשיטתו שם שצריך שהאב עצמו יעבירו, וכדעת הרמב"ן, משא"כ רש"י רוח אחרת עמו. וקושטא שהרמב"ם גופיה סותר בזה משנתו, כי בספה"מ (ל"ת ז) ובפיהמ"ש (שם) נראה שנקט שהכומרים מעבירים אותו, וצ"ע. ועי' בגליונות צפנת פענח (על זוהר הרקיע נ"ה, נד' בשו"ת החדשות תשע"ט ח"ד עמ' תפז) שהעיקר כפיהמ"ש. ועי' בצ"פ מהדו"ת (עמ' 47) שצידד שאם המוסר חייב הכומר פטור, אבל כשהמוסר פטור אז הכומר עצמו שהעביר למולך חייב.

ובגמרא (סנהדרין סד). נחלקו האם מולך בכלל עבודה זרה או הוא איסור נפרד. ופירש רש"י דנפקא מינה אם זבח וקיסר לפניו, אי נמי העביר מזרעו לשאר עבודה זרה ואין דרכה בכך. אמנם לקמן (עד). מבואר בגמרא וברש"י שמהפסוק כאן שנאמר במולך למדים לכל עבודה זרה שניתן להצילו בנפשו. ועמד בזה שם במהרש"א, וביאר דאע"ג דמולך לאו עבודה זרה, מכל מקום קרי לי בשם זה ושפיר למדים ממנו. ובמנחת חינוך (מצוה רצא אות טז) מבואר שלענין חומר האיסור מולך הוא כע"ז. והנה הרמב"ם (פ"ו סוף ה"ג) כתב "לפיכך העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חוץ ממולך פטור", ומבואר לכא"ל דס"ל מולך לאו ע"ז הוא, אך הכס"מ דקדק איפכא ממשיך הרמב"ם לעבודה זרה אחרת ומשמע שהמולך עצמו הוא גם עבודה זרה, וחזינן דאעפ"כ פטר הרמב"ם העברה לעבודה זרה אחרת, והיינו שהבין שבזה כו"ע מודו, והנפ"מ בפלוג' היא רק בזיבוח וקיסור למולך ובזה נקטינן דהוי ע"ז, אך הכס"מ ביאר בדעת הרמב"ם דס"ל דמולך לאו ע"ז ובכל זאת חייב בעבירות אלו, ומבואר מינה שהמולך עצמו הוא חפצא של עבודה זרה, והנידון בגמרא הוא רק על צורת עבודת המולך, וכדבריו מבואר במאירי. וראה מה שהרחבתי בחקירה זו בתולדות נח (פ"ב ה"ו) ומשם בארה.

ב. טעם הפטור של המעביר כל בניו למולך

והנה מובא בגמרא (סנהדרין סד): דאמר רב אחא בריה דרבא, העביר כל זרעו פטור, שנאמר "מִזְרָעָה" ולא כל זרעך. והרמב"ם כאן (פ"ו ה"ד) הביא דין זה להלכה, שכתב שאינו חייב עד שימסור מקצת זרעו ויניח מקצת שנאמר (ויקרא כג א) "כִּי מִזְרָעוֹ נָתַן לְמִלֶּכֶךְ" מקצתו ולא כולו. ומבואר שהביא לזה מקור אחר מהמובא בגמרא, שהיא הביאה מפרשתו והוא הביא מפרשת קדושים, ובעצם זהו אותו לימוד (שהאות מ בריש התיבה מורה לאמור שזה חלק מהמכלול ולא הכל), אלא שהרמב"ם העדיף להביא מקרא דאיירי בעונש ופיה לא באזהרה (שו"ר שכ"כ הלח"מ). ואולם בעיקר דין זה שהמעביר כל זרעו פטור, צריך ביאור בטעם הדבר, ומה ההיגיון לומר שהמעביר מקצת זרעו יענש על כך ואילו מי שיעביר את כל בניו הוא ייפטר מעונש.

ומצאנו שעמדו בכך רבותינו הראשונים. בביאור כת"י של רבי משה מצוריק על הסמ"ק (סימן סה) כתב שכן הקשה המשומד ימח שמו לכבוד רבי יחיאל מהעיר פריז, והשיב לו רבינו יחיאל בזה הלשון, השם יתברך נתן לנו ארבע מיתות בית-דין, שכאשר יחטא אדם ויהיה נידון באחת מהן מיתתו כפרתו, אבל המעביר כל זרעו, לחזוק החטא אין מיתתו כפרתו, ועל כן פטור ממיתה, כי לא תועיל לו המיתה. וכיוצא בזה כתב בהגהת רבינו פרץ שם על הסמ"ק (הגהה ג) תשובה לשואלים מה טעם הדבר, מפני שבמיתת ב"ד המומתין מתכפרין, וזה עשה כ"כ עבירה גדולה, שאין הקב"ה רוצה שיהא לו שום כפרה. וכ"ה ברבינו בחיי (שם), ובדעת זקנים (ויקרא כד-ב), דהאי 'פטור' לאו פטור

ג. טעם שלא תהיה לו כפרה - אמיתי או מענה לכופרים

בביאור רבינו משה מצורף הנזכר, לאחר שהביא לטעמו של רבי יחיאל מפריז, כתב שמצא שכתב הר"י, שזה הוא הטעם בעדים זוממים דאמרינן בהו "כאשר זמם" ולא "כאשר עשה" [כמבואר במסכת מכות (ה); עיי"ש בריטב"א דאע"פ שבמשנה נראה שלמדו זאת מתיבת 'לאחיו' אין הלימוד אלא מ'כאשר זמם' וכמו שאמרו בגמרא], שעונש עדים זוממים הוא רק כשלא עלתה זממתם בידם והוא הוזמו קודם שהצליחו, אבל לאחר שנהרג האיש על סמך עדותם אין מענישים אותם], דאחר שעשו בפועל את חטאם הגדול והרגו את הנפש בעדותם אין להם כפרה. וכ"כ מרן הכסף משנה (פ"ה מעדות ה"ב) דע"פ האמור מבואר נמי טעמא דכאשר זמם ולא כאשר עשה, עיי"ש. וראה במהרש"א (סנהדרין סד): שהביא את דברי הסמ"ג, וכתב שמזה נראה לתת טעם הא דאמרינן בכל דוכתא דאין עונשין מן הדין, אע"ג דקל-וחומר מידה היא בתורה, מ"מ אין לדון כן לענין עונש, דאימא זה שעשה עבירה החמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה ממנה.

וראה עוד בשד"ח (כללים מע' א אות של) שעיקר סברא זו שדבר חמור אין ללמוד עונשו מדבר הקל דלא תהיו ליה כפרה, יש לה שורש מהש"ס בריש מסכת מכות בדין עדים שהעידו על משהו שהוא חייב גלות והם נמצאו זוממים שאינם גולים תחתיו, שאמר רבי יוחנן בטעם הדבר שזה קל וחומר, ומה הוא שעשה מעשה - במזיד אינו גולה, הם שלא עשו מעשה - במזיד אינו דין שלא יגלו ודחוהו דאדרבא היא נותנת, הוא שעשה מעשה - במזיד לא יגלו - כי היכי דלא תהיו ליה כפרה, הם שלא עשו מעשה - במזיד נמי ליגלו - כי היכי דליהוי להו כפרה. [ודוק! שהוא שורש לדבר ולא ראה גמורה, דהתם כשרצח במזיד עיקר עונשו הוא במיתה ולא בגלות, ורק נפקא מינה שגם כאשר אי אפשר להורגו אין מחייבים אותו גלות, כיון שלא רוצים שיתכפר בה אלא יישאר בחיוב מיתה וייענש לעתיד לבוא, אבל לא מצאנו שמעיקרא מפקיעים עונש מדבר חמור מצד חומרתו, ובפרט דהכא הרי המוסר למולך מיתתו בסקילה שהיא המיתה החמורה ממיתות ב"ד, ובכל זאת פטרוהו ממנה. ומכל מקום שורש לענין יש כאן, שהכל הוא מאותה סברא שלא ליתן עונש קל אלא להשאירו בחמורה אע"פ שלא מבצעים זאת כאן בפועל אלא משאירים זאת לב"ד של מעלה]. ועיי"ש מה שתלמידו החביב לנצ"ח הביא עוד סמך לזה ממה שאמרו בגמרא שם (ח): שלרבי שמעון הסובר שחנק חמור מסייף, שגגת סייף (ברצח) ניתנה לכפרה (ע"י גלות), שגגת חנק (של בן החובל באביו) לא ניתנה לכפרה (לפי שהיא חמורה מסייף).

אמנם יש לידע כי מרן החב"ב בעל כנה"ג בפירושו דינא דחיי (על הסמ"ג שם) דייק מלשון הראשונים דתשובה זו אינה אלא לסתור טענת המינים, משום "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" (אבות פרק ב משנה יד), אבל באמת אין טעם לדברי תורתנו שכל דבריה חוק ומשפט מאיתו יתברך, עיי"ש, וכן צידדו המהרש"ל (בביאור לסמ"ג שם) ובספר משנת חכמים (מצוה לה) והגאון באר שבע (בריש מסכת כריתות) והגאון רבי ירוחם פישל פערלא (בביאור לסמ"ג לרס"ג, לאוין קיח), שתמחו בזה דהא מבואר בסוגיא דאפילו אזהרת לאו בעלמא ליכא במעביר כל זרעו, דאפקינהו מעיקר קרא דמיניה ילפינן לאזהרה, וכן מבואר בדברי הרמב"ם (סמ"ג לאוין ז) שכתב, שהזהירו מתת קצת מבנינו אל הנעבד שהיה שמו מולך וכו', והיינו דגם עיקר האזהרה לא כתב אלא בקצת זרעו דוקא, ובמעביר כל זרעו אזהרת לאו נמי לית ביה. והרי בזה אין מקום כלל לטעם הראשונים הנ"ל, דהוא אינו אלא לענין מיתה, ע"ש, ואמנם א"י קושיא מוכרחת, ואפשר שהתורה לא רצתה שתהיה לו שום כפרה אפילו חלקית, וגם מלקות יש בו כפרה מסוימת, ולכן אפקינהו לגמרי מהלאו, (ויל"ד א"כ היאך בכלל יענש בשמים, ויל"ד ואכמ"ל). וראה עוד במשמרות כהונה מה שהקשה על דברי מהרש"א, וע"ע שו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן קכז ד"ה ומ"ש) ואכמ"ל.

אכן כאמור במהרש"א נראה שלמד שזהו טעם אמיתי, ולכן השתמש בו לבאר כלל גדול בתורה בבחינת פרט שילמד על הכלל. והבאנו שכבר בהגהות הר"מ מצורף בשם ר"י למד מביאור זה טעם לדין של כאשר זמם ולא כאשר עשה, הרי שהבינו הראשונים שזהו טעם אמיתי. וכן מפורש בתשובת הרשב"א שכתב שהאמת כדברי הסמ"ע, אלמא נקט כן אליבא דאמת ולא סתם לתשובת המינים או לפירוש בעלמא. וראה בביאור 'צביון העמודים' על הסמ"ק (שם הערה ז) שכתב שלדברי מהרש"א נצטרך לבאר שמה שכתב הסמ"ג דבריו לתשובת המינים, היינו משום שכך היה המעשה שנשאל על ידיהם, וכן מה שהקדים ר"מ מצורף שכך הקשה המשומד ימח שמו, אין זה אומר שהתשובה הייתה רק בשבילו, אלא רק כתב קושטא דעובדה שהוא זה שהקשה הקושיא, אבל האמת היא שזהו טעם גמור. ועיי"ש דלהכי הגיה בהגהות רבינו פרץ (על הסמ"ק) וכתב "תשובה לשואלים" במקום (מה שכתוב בסמ"ג) "תשובה למינים". ויש להוסיף, דהא הסמ"ג גופיה כתב שם לבאר

ממש קאמר דא"כ מצינו חוטא נשכר, אלא הכוונה שפוטרים אותו ממיתת ב"ד כדי שלא יתכפר בכך. ובפירוש ר' חיים פלטיאל (עה"ת כאן) השיב לפוקרים ששואלים זאת, הרי נוהג בעולם גנב דן השופט ואדם שמשבר השלום דן השר בפרהסיא [כלומר מי שרק גנב אז הוא נשפט בדלתיים סגורות אצל שופט אבל מי שמפר את השלום ומחרחר מלחמה אזי דנים אותו למוות במשפט פומבי], כך כאן זה שהעביר בן אחד לא עשה עבירה גדולה כל כך וניתנה לכפרה ונמסר כפרתו לב"ד, ואותו שהעביר כל זרעו ועשה עבירה גדולה כל כך שלא יתן לכפרה על כן לא נמסר לב"ד, אלא ה' נוקם בעצמו.

וקדם בזה הסמ"ג (לאוין מ) שכתב, ויש טעם בזה לתשובת המינים, מפני שבמיתת ב"ד מתכפרין המומתין, וזה עשה כל כך עבירה גדולה שאין הקב"ה רוצה שיהא לו שום כפרה. ובשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' יח) נשאל על דברי הסמ"ג, והשיב שהאמת היא כדבריו, אך הוסיף בזה ביאור, שהנותן מקצת זרעו למולך, הוא טועה ושוגה באותו מקצת. וחייבו הכתוב מיתת ב"ד על שגגתו אשר שגג או על זדונו אשר הזיד, למען יתכפר לו אותו עוון במיתתו ע"י ב"ד, אבל הנותן כל זרעו, שוטה מוחלט הוא, ולפיכך הוא פטור ממיתת ב"ד, לפי שהקב"ה אינו רוצה שעונותיו הנמרצים של שוטה זה יתכפרו במיתת ב"ד, כי הוא הרבה לפשוט, וצריך למנוע ממנו התשובה. ושיהיה כלה במידה של גהינם ובשאל תחתית. עכ"ל הזהב. והנה מה שהזכיר בדבריו שהלה שוטה מוחלט, נראה שלא בא לפוטרו מדין חש"ו הפטור מכל מצוות ועונשים שבתורה, אלא כוונתו רק שזה דבר טירוף ברמה הזויה שאינו אמור להתכפר במסגרת עונשי ב"ד אלא ספון ושמור לעונש נצח.

ואמנם ראיתי לידדי הרב אשכול יוסף (כאן עמ' תרחצ יישוב ז) שליט"א שכתב בשם המהר"ל (ולא ציין מקורו טהור) שהפטור הוא משום שהאב שמוכן לשרוף את כל זרעו בשביל עבודה זרה נראה שהוא משוגע ואין בו דעת ופטור מדין שוטה. אך קושטא שאין דברים כאלה במהר"ל, ולכא' כד נים ושכיב כתב זאת איש האשכולות. ואילו הן דברי מהר"ל בספרו באר הגולה (הבאר השני) בביאור הדבר, כי הדבר שהוא ניתן לאלקות הוא מקצת דבר, ודבר זה נראה מכמה מצוות תרומה ומעשר וחלה שהם נתונים לשם יתברך, שאם נתן הכל אינו תרומה ואינו מעשר ואינו חלה, והטעם שחייב להפריש ממה שנתן לו הש"י, וזה גורם החיוב שיתן לש"י כאשר הש"י נתן לו, ואם יתן הכל ולא ישרא לו דבר א"כ אין ראוי ליתן כי ממה הוא נותן כאשר אין לו ואין זה נקרא נתינה כלל. לכך היו העובדים למולך עושים לתת מזרעם ממה שנתן להם לפי טעונתם שהיו מאמינים בעוכמו"ז והיו נותנים מקצת לעכו"ם, ואם נותן הכל הוא פטור שא"י נחשב נתינה מזרעו שלא נשאר לו דבר, וכבוד אלקות הוא שיתן לו מקצת ממה שנתן לו שבזה נראה שנתן לו כיון שנשאר לו עוד. ועיי"ש מה שהוסיף ביאור, שהדבר ששייך לאלקות הוא מקצת שהוא נבחר מהכל, כמו שבט לוי שנבחר מתוך י"ב שבטים לעבוד לאלקות.

והמהר"ל ביסס את הרעיון של מולך על דבר אמיתי באופן של נתינה לאלקות, שהעובדי עבודה זרה מנסים לעשות כפי מה שהיה צריך לעשות להשם יתברך שהוא האלוקים האמיתי. וכבר מצאנו בראשונים שביארו טעם הדבר שנאסר רק מקצתו משום שכך היה מנהג המולך, ראה בחידושי הר"ן (סנהדרין שם) שכתב טעמא דמילתא, דמנהג עבודת מולך בימים ההם כך היה, והכי משמע באיכה רבתי (לא מצאתי) עבודת אלילים של פלוני שלחני אליך כל הבנים שיש לך לא תקריב לו אחד וכו', ע"כ. ולא ביאר מדוע הם היו עושים כך, ובספר החינוך (מצוה רח) כתב שמה שאין החיוב בא אלא במקצת הזרע ולא בכלול, אפשר שהיה מפני שהכומרים השקורים היו מביטחים אבי הבן כי על ידי תקרובת בן זה יצליח שאר זרעו בכל אשר יפנה, ותהיה הברכה והטובה מצויה בביתו, ולרוב תרמיתם לא רצו בתחילה לקבוע החוק רק במי שישאר לו זרע מלבד אותו שהוא נותן להם, פן ימאנו מלשמוע אליהם, הן לשורפו לגמרי הן להעבירו בתוך הלהב ולסכנו כדעת קצת המפרשים, ולמען יבטיחו ג"כ על הברכה והטובה בנשאים ויתפתו אליהם מתוך כך הפתאים, ולכן לא חייבה התורה בענין רק כשהוא כעין עבודתו ולא בצד אחר.

שו"ר מש"כ הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ח"ג פרק לו) הביאו רבינו בחיי (להלן כ ב), ונראה שממנו שאב החינוך את פירושו, עיין ודו"ק. ואח"כ מצאתי רשום אצלי שכעין משנ"ת כתב מדנפשיה הכהן הגדול הגאון רמ"ש מדווינסק במשך חזמה (להלן כ ג) שהעבודה זרה היה הטעאה אצל ההמון, ונביאי העבודה הזרה הגדילו הטעות, באמרו כי מי אשר יקטיר בנו יהיה מושפע ממערכות השמים, ובהאציל פרי בטנו יתדבק אליהם דיבוק גמור וישפיעו עליו כל טוב, ואצל בעל שכל הבריא, במעט עיון וביקורת על מעשיהם, יבין את כל שקריותם ופחזותם, אשר עיקר מגמתם היה לקבץ הון, וכמו שאמרו במדרש במה שיעשו נביאי הבעל בחיאל בית וכו'. וכן בירושלמי (ריש עבודה זרה) בעגלי ירבעם, ולעשות כל התאות המגונות להיות כולם נבעלים לקדושיהם. והנה אם נתן "מזרעו", לא חיפש אחרי השקר ולא ירד לעמקי מחשבותם. אבל אם נתן כל זרעו, אז היה נופל הספק בלבבו פן יש איזה שקר והוא הולך ערירי. ולכן היה מתחבולות נביאי המולך שלא למסור כל זרעו לשרפם באש, פן יודע שקרם וזדונם, ולכן פטרתו התורה. עכ"ל הזהב.

תיגמר עדותו ותגיע לכלל ביצוע אז לא סגי ליה במיתה, משא"כ הכא שהמעשה שהוא עשה הרי כבר נעשה ואין אנו דנים אלא על מעשה נוסף, ובזה אפשר שלא שייך לומר שמחמת שהוסיף רשע נפקיע חיובו שכבר נגמר במעשה הראשון. ובחילוק זה יש לדחות גם את הדימוי למה שאמרו שרוצח גופיה לא תיהוי ליה כפרה כעדים זוממים שיש להם כפרה בגלות, וכן מה שחילקו בין שגגת סייף לשגגת חנק, וכן בכללות הענין של 'אין עונשין מן הדין', דברכלוהו דנים על מעשה אחד שמחמת חומרו לא יהיה לו כפרה, ואין מזה ראייה לומר שמעשה אחר יפקיע המיתה מהמעשה הראשון (ועכ"פ שפיר כתבו המפרשים, דאי אמרינן הכא לסברא זו, א"כ מובן גם בשאר דוכתי, ולהאמור זה ק"ו, אבל איפכא מהתם להכא ליכא ראייה) ודו"ק.

ה. התראת ספק מחמת שאח"כ לא יכופר לו במיתה

והנה הקשו האחרונים על הכס"מ, שלדבריו שחיוב המעביר מקצת זרעו תלוי ועומד ואם יעביר כל זרעו ייפטר מן המיתה, אם כן הרי מה שמתירין בו על העברת הראשון הוי התראת ספק, שמא יעביר לאחר מכן את יתר בניו ויפטר. כן הקשו הגאון 'פרי חדש' בפירוש 'מים חיים' (על הרמב"ם כאן) ומהר"ם חאגיז בספרו 'אלה המצוות' (סימן רח עמ' קמה במהד' תשכ"ד), ובערוך לנר (על התוס' שם בסנהדרין) כתב שזהו טעמם שלא פירשו כמו הכסף משנה, משום דסברי דאי נימא דבכה"ג שיש לו כמה בנים ומעביר אחד מהם חיובו תלוי ועומד א"כ מעיקרא לא שייך לחייבו, ועל כרחך שזהו חיוב גמור ולא יכול להיפטר ממנו כשיעביר אח"כ את שאר בניו והוי התראת ודאי [ולהכי אוקמו ליה ביש לו בן אחד או שהעביר כל בניו בין גזרי האש בחדא מחתא. אמנם עיי"ש שהתקשה למה לא ניחא להו לפרושי דאצטרך קרא היכי באופן שיש לו למשל שתי בנים, וכשהעביר את הראשון לא התרו בו וא"כ עדיין לא התחייב, וכאשר מעביר את השני אם יתרו בו על העברה זו אמרינן שבכל זאת פטור כיון שהעביר כל זרעו. ואיני רואה בזה כל כך קושיא, כי תוספות נקט הציור היותר פשוט, והרי כשלא התרו בו ובאים לחייבו מצד הבן הנוסף הוי כאילו יש לו בן אחד וכלול בתירוץ קמא דהתוספות, ודו"ק].

ולכאורה לפי ביאור הראשונים דהכא לא הוי פטור בעלמא על מעשהו אלא אדרבא מחמת שהוסיף רשע בלי קץ לכן ניטלה ממנו האפשרות לכפרה ע"י מיתה, נראה לדון ליישב קושיא זו מדוע לא הוי התראת ספק, שהרי יוצא שכשהתרו באותו מעביר בנו למולך, בודאי התרו בו, שמעשה זה שהוא עושה מחייב הוא אותו מיתה, והא דאיכא גוונא דלא יהא די בעונש מיתה בכדי לכפר לו ועיי"כ לא יתקנה, אין זה מגרע מחומרת התראתו, ואי"ז מחשיבה להתראת ספק, ורשום לי שכן תירצו בספר 'זיש לומר' (שאלה לו תשובה ב), ויש להוסיף לזה ראייה, דכמו שלא אומרים בכל מלקות, שיחשב התרא"ס מחמת שיכול לעבור עבירה יותר חמורה ואז יהיה נידון במיתה ויפטר ממלקות מדין קלב"מ, וכ"ה במתחייב מיתה קלה דלא אומרים דהוי התרא"ס מחמת שיכול לעבור עבירה יותר חמורה ויהיה נידון בחמורה, והיינו כאמור דמתירין בו דבודאי עונש זה יהיה מגיע לו על עבירה זו, ולא אכפת לן שאפשר שיגיע לו עונש יותר חמור [ואף לדעת ר' יהודה בסנהדרין (ח): דס"ל דאין מתחייב עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג, י"ל דסגי בהודעה לפי סתמות המעשה וא"צ שיהיה ודאות]. ודו"ק.

שוב ראיתי מובא (בספר 'כמוצא שלל רב' כאן עמ' רכח-רכט) בשם הגרצ"פ (הר צבי על המנ"ח מצוה רח) שכתב ליישב בסגנון זה ע"פ יסודו של הפורת יוסף (כתובות לג.) שהקשה מדוע חובל פחות משווה פרוטה לוקה, הרי זו התראת ספק שמא יחבול בו עד שווה פרוטה, ותירץ שהתראת ספק אינה אלא דוקא כאשר יש ספק בעבירה עצמה, אבל אם המעשה הוא בודאי עבירה ורק שמתעורר ספק לגבי העונש, אין זה התראת ספק, ואף כאן הרי אין ספק שהעברת בנו למולך עבירה היא, והספק הוא רק אם נהרג על זה. וצ"ל בתוך דבריו, דאי נימא כאמור שאדרבא לרוב חומרתו אינו נהרג, א"כ מובן שאין ספק בעבירה, אבל אי נימא כהחיון וסיעתו שלא זו צורך העברה למולך, א"כ מעביר כל בניו חסר בעצם מעשה העבירה המחייב, וכמובן שאין זה מעשה טוב אלא מעשה איום ונורא, לא מיבעיא אם בניו נשרפים באש שהרי הוא רוצח את כל בניו, אלא אפילו אם נשארים חיים עכ"פ הרי התעסק והתאבק בעבודה זרה החמורה, אבל עכ"פ אין כאן מעשה המחייב מיתה, וממילא הוי התראת ספק בעבירה עצמה, ודו"ק.

ו. תירוץ דמחוסר מעשה ל"ה התראת ספק

וליישב קושיא זו באופנים נוספים, יש להקדים שמצאנו בתוספות שעמדו לגבי דינים אחרים אמאי לא הוי התראת ספק, ולפי תירוץ שם ירווח לנו כאן. הנה בשבת (ד.) גבי מדביק פת בתנור שהתירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה, הקשו התוס' היכי אתי לידי חיוב סקילה, והא התראת ספק הוא, דבשעה שהדביק פת בתנור שמא היה בדעתו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה ומה שלא רדה שמא שכח ההתראה, ותירצו, דכיון שהדביק תוך כדי דיבור של התראה ובודאי תאפה אם לא ירדנה לאו התראת

שמטעם זה הסתפק משה במברך את השם שמא פטור הוא ממיתה ב"ד (סנהדרין עח): אע"פ שאפילו מקלל אביו ואמו הוא בסקילה החמורה יותר מכל המיתות. ומבואר שהבין שיש כאן טעם גמור.

ד. היאך נפטר בהעברת כל זרעו כשכבר התחייב בהעברת מקצתו

והנה כתבו התוספות (סנהדרין סד): בד"ה העביר כל זרעו פטור, וא"ת מקמא מיחייב ליה, וי"ל כגון שאין לו אלא בן אחד או שהעביר בבת אחת. וכוונתם להקשות, שמאחר ובהעברת בן אחד יש חיוב מיתה על המעביר, היאך ייפטר האב לאחר מכן כשימשיך ויעביר את כל זרעו, ועל זה תירצו שיש שני אופנים שכבר בהעברה הראשונה הוא העביר את כל זרעו ולא היה לו רגע קודם להתחייב על מקצת זרעו. [והנה במה שנקטתי בדעת שיש כאן שתי אפשרויות בעלמא ולא שיש כאן שתי תירוצים דפליגי אהדדי, מצאתי דהכי נקט בספר לב מבין (על הרמב"ם כאן), ודלא כשו"ת בית יעקב (סימן פו) שהבין שהתירוץ השני שהעביר כולם בבת אחת סובר דדוקא בכה"ג פטור משא"כ כשיש לו בן אחד והעבירו חייב משום דחשיב 'מזרעך' עיי"ש, ומאידך ראיתי בערוך לנר (על התוס') שכתב לפקפק בתירוץ השני, דהא כשמעביר כמה ילדים יחד אי אפשר לצמצם, אכן לכאורה לק"מ דעכ"פ מחמת שהעדים לא יכולים לצמצם בראייתם הרי הם מעידים שעברו יחד וממילא אי אפשר לחייבו, וכמו כן י"ל שכאשר כולם נמצאים באש באמצע העברה הרי זה חשיב שעוברים יחד ואין צורך לצמצם, ודו"ק].

ומרן הכסף משנה (על הרמב"ם כאן) הביא קושיא ותירוץ התוספות, ואחר זה כתב שלו נראה ליישב באופן אחר, דכי עבר קמא חיובו תלוי ועומד אם לא העביר יותר חייב ואם העביר יותר נפטר מחיובו, עכ"ל. ומבואר שבא לחלוק על עצם הנחת התוספות שאי אפשר להיפטר לאחר שהעביר בן אחד, וסובר שאכן שייך שעל ידי שיעביר עוד בן ועוד בן באופן שלבסוף העביר את כל זרעו הרי הוא פטור, והיינו משום שמעיקרא החיוב הוא גמיש ומונה בו אפשרות להיפטר. ודו"ק שעכ"פ כל שראינו שהעביר רק חלק מזרעו וכולים אנו לדון למוות, אע"פ שאם ימשיך ויעביר יהיה פטור, ואמנם י"ל שלאחר גמור-דין כבר לא יוכל להיפטר (ושו"ר במנ"ח שרק כש"עסוקים באותו ענין) חיובו תלוי ועומד, אבל כשנפרדו משם נחלט חיובו), וצ"ע. כמו כן משמע בכס"מ שאע"פ שלא תכנן להעביר את כל זרעו, בכל זאת יהיה פטור אם אח"כ יעביר, ודו"ק. וראה עוד ברש"י (על התוספות) שכתב שמצינו (לקמן קיב.) לגבי עיר הנידחת דבעינן רוב העיר כדי שיהיה דינם בסייף, שדינן וחובשין דאע"ג דנגמר דינו לסקילה אם אח"כ ימצא רובא חוזרין ודינן אותו לסייף, א"כ כש"כ הכא אם באו עדים אפי' לאחר שנגמר דינו שהעביר גם יתר בניו אפי' בזא"ז סותרין דינו.

ולכאורה התוס' והכס"מ פליגי בטעם הדבר שמעביר כל זרעו פטור, דאי נימא דהוי גזה"כ וכדומה איז לא מסתבר שלאחר שהתחייב נבוא ונפטור אותו, אבל אי נימא דהפטור הוא משום החומר שלו שאז לא רוצים שתהיה לו כפרה במיתה ב"ד א"כ אף שהתחייב מיתה כבר בראשון מ"מ כיון שהגדיל פשע כבר לא זכאי למיתה כאן אלא נאבד לנצח. ומצאתי שכבר העיר במשמרות כהונה (על התוס' כאן) שלפי ביאור הסמ"ג לא קשה מידי קושיא התוספות, דאע"פ שבהעברת הראשון יש סיבה לחייבו, בכל זאת כאשר מעביר כל זרעו מגיע לו עונש גדול יותר ולא סגי ליה במיתה. אולם בצביון העמודים (על הסמ"ק שם, הערה ו) נקט שבסברא אפילו לא נגמר דינו לא שייך לפוטרו מהחיוב שבהעברת מקצת זרעו, ואפילו לפי הסמ"ג שבהעברת כל זרעו פטרינן ליה ממיתה משום חומרתו שלא רוצים שתהיה לו כפרה, כל זה לגבי החיוב על העברת הבן האחרון שבו נעשתה העברת כל זרעו, אבל על מה שהעביר קודם לכן כבר יש סיבת חיוב. ועיי"ש (בהערה ז) שלפי טעם החיון שבהעברת כל זרעו אי"ז דרך ע"ז, א"כ שאז נפטר משום שמגלה שלא הייתה כאן ע"ז כדרכה (וזהו הסבר למהלך הכס"מ, ודו"ק), והיינו לפי המפרשים שלא היה הבן נשרף בהעברה זו, או אף לסוברים שהיה נשרף אלא שלא התרו בו משום רציחה, דאל"כ אטו מי שירצח שני אנשים ייפטר מעונש מיתה.

והנה שם (בהערה ו) יצא לחלק בין נידון דידן, שכבר עשה מעשה המחייב מצד עצמו שהעביר את בנו למולך וכבר אי אפשר לפוטרו ממיתה (אא"כ נימא כביאור החיון), לבין נידון עיר הנידחת שהחילוק בין יחיד לרבים אינו מצד חומר העבירה אלא זה גזה"כ, ובזה שפיר אמרינן דהיכא שהתברר שאינו יחיד בדבר סותרים את דינו כיון שאי"ז הדין הראוי לו, והיינו שמתברר שהעונש על אותו מעשה גופא הוא שונה. והאמת דמעיקרא התבוננתי בזה במה שדימו המפרשים דינים וכללים אחרים לסברת 'לא תהוי ליה כפרה' דהכא, שיש לחלק בין הדבקים, דהא דאמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, שפיר מובן שכשהגיעה זממתו לכלל עשייה אין לו כפרה במיתה, ורק כשנעצר בשלב של זממה שייך כפרה במיתה, והיינו שהוא עושה מעשה אחד שזה להעיד שקר בשביל להרוג חברו, ומעשה זה מיתלת תלי בתוצאה, שאם לא תיגמר עדותו אין כאן כלום ואם תיגמר אזי מתחייב מיתה ומתכפר בה ואם

ספק הוא, דודאי לא היה בדעתו לרדות קודם אפייה, ולא היה התראת ספק אלא בלוקח אם על הבנים (מכות טו.), דשמה לא ישבור כנפיה או לא ישחטנה ועכשיו שמשבר כנפיה אין יכולין להתרותו דלא היא התראה אלא על הלאו והלאו כבר עבר, וכן בשבועה "שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו" ואכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה, דכשמתרין בו בשעת אכילת איסור עדיין מחוסר מעשה אכילה של תנאי קודם שיתחייב מלקות, אבל הכא כשמדביק פת בתנור אין האפייה מחוסרת מעשה. עכ"ד.

ולדבריהם מיושב נמי הכא, שכאשר העביר בן אחד הרי הוא בחיובו ואינו מחוסר מעשה, ואדרבא כדי להיפטר צריך הוא לעשות מעשה, ובכנה"ג נחשב שהוא כבר בחיובו והוי התראת ודאי. ואמנם דו"ק שבריש דברי התוס' לגבי רדיה נראה דתלו לה במחשבתו, דהיינו שהמדד הוא אם ידעין שלא היה בדעתו לרדות הפת, ואילו לגבי שבועה משמע דלא תלי בדעתו אלא במציאות אי מחוסר מעשה, וכבר הקשה הגאון רעק"א (בגליון הש"ס) לסתירה זו, וראה במנחת אריאל (עמ"ס שבת שם אות יח) שכתב ב' תירוצים בזה, ולפיהם מתבאר עומק דברי התוס'. והנה אי אתינן עלה מצד דאמרינן שדעתו ודאי לגמור הדבר ולעשות את מעשה האיסור, א"כ הכא הרי אין הפטור מצד שמבטל את המעשה דנימא שהוא לא יבטל המעשה, אלא אדרבא הפטור הוא ע"י שהוא ממשיך במעשה ומעביר את כל זרעו, וממלך לומר שבדאי יעצור ולא יעביר את כל בניו למולך ועבירה גוררת עבירה. וא"כ היישוב כאן הוא דוקא אם ננקוט שהעיקר תלוי במציאות אם מחוסר מעשה ולא במחשבתו, ודו"ק. והנה במקום אחר ביארתי בעומק כוונת התוס', דכאשר בעי לחיוב שהוא יעשה עוד דבר, א"כ חסר "בהתראה בשעת מעשה", שהרי לא זה כל המעשה המביא לידי חיוב אלא יש עוד מעשה שמחיל חיוב או עכ"פ תנאי בחיוב, משא"כ איכא שהמעשה מצד עצמו נגמר ואינו זקוק לעוד פעולות ורק אפשר להפסיק או לבטל אותו, בזה שפיר היתה התראה במקומה, וא"כ בדין התראה שנדע ודאי שתהיה עבירה, אלא צריך זה שנראה שמצד המעשה עבירה נעשה כל מה שצריך להיעשות מצד העושה כדי להתחייב. ולפי זה נראה דהכא שפיר חשיב התראת ודאי, שבהעברת מקצת זרעו והושלם כל החיוב, ולא אכפ"ל שיכול להפקיעו בהעברת כל זרעו.

והנה רבינו הגר"ח בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סימן יב) חקר במי שברר בשבת אוכל מתוך פסולת כדי לאוכלו לאחר זמן ואח"כ נמלך ואכלו לאלתר, אם חייב חטאת או לאו. וכתב להוכיח שאין לו תקנה אם חושב אח"כ לאכול לאלתר, דאם תועיל תקנה זו לפטורו איך אפשר שיבא הבורר לידי חיוב סקילה, והלא אם יתרו בו הו"ל התראת ספק, דשמה אח"כ ימלך ויאכלנו לאלתר. וכתב ליישב ע"פ דברי התוספות שכל שהמלאכה לא מחוסרת מעשה אין זה התראת ספק, והכא נמי כיון שבשעה שברר על דעת אכילה לאחר זמן ובזה מתחייב בלא מעשה נוסף, אע"ג שאם ישנה דעתו לאכול לאלתר יהיה פטור, בכל זאת לא חשיב התראת ספק, כיון דאדרבא הוא מחוסר מעשה דאכילה לאלתר, עיי"ש. ויש להעיר בדבריו (כעין מה שהערת לעיל), דאפשר דדוקא לגבי רדיית פת וכדו' אמרינן מהיכא תיתי שירדה הפת קודם שתאפה ויסתור כל תכלית מעשהו, משא"כ בבורר מטרתו הראשית היא לאכול את הדבר, וא"כ כשאוכלו כעת אין כאן הפקעה למטרת הברירה אלא רק להפוך אותה מהיתר לאיסור (אף אם נגדיר שנהפכת מברירה בדרך מלאכה לברירה בדרך אכילה, עכ"פ ברירה מיהא הוי), ושפיר אפשר דחיישין להכי והוי התראת ספק. ודוק"ה.

ובסיום נקודה זו ארשום כי ראיתי רשום באמתחתי שיש שכתבו להכריח יסוד זה שדבר שהוא מחוסר מעשה לא חשיב התראת ספק, דאי לא נימא הכי, אם כן נמצא שבכל חיוב מיתה שבתורה הוי התראת ספק, כיון שיש דינים כלליים שגזר הדין או ביצועו מותנה בהם, כגון אם נקטעה יד העדים (סנהדרין מה): או כשראו הדיינים כולם לחובה (שם יז). שאין הורגים את הנידון, וא"כ אמאי לא ניחוש להא מעיקרא ונחשיב התראתו כהתראת ספק, אע"כ דלא חוששין לכל כהאי גוונא, כיון שהמעשה של האיסור הוא ודאי ואינו מחוסר מעשה אלא אדרבא הפטור מחוסר מעשה. ולכא"י יש לדחות זאת, דשאני דוגמאות הנ"ל דבאמת מצד הנידון עצמו הוא מחויב מיתה אלא שמצד הלכות הבית דין יש פטור, דבעינן יד העדים ובעינן שיהיו חלק מהדיינים מזכים, וא"כ שפיר הוי התראת ודאי, משא"כ כשיש חשש שמה יהיה לנידון פטור מהלכות העבירה עצמה, כגון במעביר כל זרעו וכו', בזה אפשר דחשיב התראת ספק, ודו"ק.

ו. תירוצין דאיכא חזקה או רוב שלא יעביר כל זרעו

עוד יש ליישב בזה בהקדם דברי התוספות בגיטין (לג.) ד"ה ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, שהקשו בשם רבי שמואל היכי מחייבין מיתה לאשת איש שזינתה והא התראת ספק היא דשמה ישלח לה גט ויבטלנו ויפקיע בזה הקידושין ויפטרנה, ותיריך ר"ת דכי האי גוונא לא הוי התראת ספק, דאזלינן בתר רובא ורוב אין מגרשין נשותיהן וכששולחין גט אין מבטלין, ועוד דאוקמינן

אחזקתה שהיא עכשיו נשואה דאם לא כן נזיר שהיה שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה דאם אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת (נזיר דף מב.) והא התראת ספק היא שמה ישאל על נזירותו. עכ"ד. וראה עוד בדבריהם במכות (טו: ד"ה במאי) שביארו דלא הוי התראת ספק מחמת החשש שהוא ישאל על נזירותו, משום דכיון שהוא עומד הוא עובר ויש לנו לומר שמעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו ולא ישאל לחכם לעולם. עכ"כ.

ומעתה לענייננו גבי מעביר בניו למולך, לפי התירוץ הראשון דאזלינן בתר רובא, לכאורה יש לומר דהכא נמי רובא דאינשי לא מעבירים כל זרעם למולך, אכן יש לפקפק דלא שייך לדון מצד רוב העולם, דהא רובם לא מעביר כלל את זרעם למולך, והלה שהעביר הרי הוציא עצמו מהכלל וכפר בעיקר, וא"כ יהיה תלוי האם רוב המעבירים אינם מעבירים את רוב זרעם, ועכ"פ מסתברא שצריך שיהיה זה רוב ברור שיכריע לנו שאדם זה לא יעשה את הדבר הזה, ולפי הרשב"א הנ"ל שמעביר כל בניו הוא "שוטה מוחלט" מסתבר א"כ דאיכא רוב דלא יעביר כל בניו, ואולי גם לפמש"ב הראשונים שדרכה של עבודת המולך היא בהעברת מקצת זרעו שמסתבר שמחמת דרך זו איכא רוב ברור שאין מעבירים כל זרעם למולך, ושפיר אמרינן דלא הוי התראת ספק שמה יעביר כל זרעו.

ולפי התירוץ הנוסף שכתבו התוספות דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה, לכאורה זהו היסוד האמור בתוספות בשבת, דלא חיישין שיהיה מעשה שישנה את המצב שלפנינו אלא משאירים את המצב על חזקתו, וזה לכאורה שייך שפיר במעביר מקצת זרעו למולך שאין לנו להמציא שיעביר את כל זרעו, אך אפשר שאדרבא מאחר שכבר העביר אין כאן כלל מצב של "אי-העברה" ודו"ק. ואולם בעיקר הדבר ילד"ח דאין כוונת התוספות שם להמשיך מצב בעלמא, אלא באו מצד שיש על האשה דין כללי של "חזקת נשואה" משא"כ בפת בתנור וכדו' דליכא להך חזקה, ומאידיך היכא דאיכא חזקה לא אכפ"ל אם מחוסר מעשה או לא, ולפי"ז א"כ יש כאן מהלכים שונים, והתוס' בשבת פליגי עם התוס' בגיטין בתרתי. ומעתה לענייננו לכאורה לא שייך חזקה כיון שאין כאן איזו חזקה של נשואה וכדומה, ואולם יתכן שלפי הרשב"א שייכא הכא חזקה על אדם שאינו "שוטה מוחלט" ודו"ק.

וחיפשתי ומצאתי באילת השחר (גיטין שם) שהקשה מה שייך לומר דמוקמינן אחזקה שהיא עכשיו נשואה, הא אם יבטל הגט אז גם החזקה תתבטל, ותיריך דאין הכוונה ממש לחזקה, אלא דאזלינן בתר השתא ולא מסתפקים שהמצב ישתנה. ולפי דבריו הדרין למהלך הראשון, וממילא יש לדון אי הכא משאירים את המצב כמות שהוא ואומרים שלא יעביר את שאר בניו, או דילמא כיון שהתחיל בהעברה אי אדרבא הוא במצב של העברה ומסתמא ישלימו וממילא הוי התראת ספק. ושוב ראיתי במנחת חינוך (מצוה רח אות ח) שכתב שנראה דלא הוי התראת ספק על הראשון, דכל שכן הוא מנזיר שהקשו תוספות שמה ישאל על נזירותו ותיירצו דאוקי אחזקה, ומכל שכן כאן דאוקי אחזקה דודאי לא יעשה מעשה רע כזה. עכ"ד. ויל"ע האם התכוון למהלך התוספות מצד חזקה או שכוונתו לתירוצם מצד רוב שרוב האנשים לא מגרשים נשותיהם, ועכ"פ חזין מיניה שגם מי שהעביר מקצת זרעו איכא חזקה שבדאי לא ימשיך להעביר, וצ"ע אמאי פשיטא ליה הכי, ודו"ק.

והנה גם בעיקר חיוב העברת בנו למולך התקשו האחרונים דהוי התראת ספק דנו, דהא מבואר בגמ' דאינו חייב אלא כשהיתה מסירה והעברה, וא"כ היאך אפשר לחייב על המסירה כשעדיין לא ידוע אם תהיה העברה, דלכאורה הוי התראת ספק, ובסנהדרין קטנה (כאן) כתב להוכיח מזה כדעת הראשונים הסוברים שהאב מעביר בעצמו, וא"כ שפיר י"ל שמתרים בו כשעומד להעבירו, משא"כ לרש"י והראשונים הסוברים שהאב מוסר לכוזרים והם שמעבירים אותו הרי כשיתרו בו קודם המסירה הו"ל התראת ספק דשמה לא יעבירוהו, וכתב ד"ל דכיוון דהכוזרים אדוקים בע"ז חשיב שודאי יעבירוהו וידעינן דהמסירה תביא להעברה. אבל בערל"נ כתב להיפך, דלרש"י לא קשה כלל דכיוון דהכוזרים מעבירים נמצא שכל גדר החיוב של האב הוא במסירה עצמה שזה מעשה ידיה וזהו חיובו ובשעת המסירה נגמר האיסור רק יש תנאי דהמסירה תבוא לכלל העברה וכשיעבירו איגלאי מילתא למפרע דמחייב, משא"כ לדעת הר"ן שהאב עצמו מעביר אף שיכולים להתרות בו על שעת העברה אבל כיוון שהעברה בלא מסירה לא מחייב א"כ צריך שיתרו בו גם קודם המסירה ואז עדיין התראת ספק כי במסירה לא עושה איסור להתחייב עליו עד שיעביר אותו אח"כ. ועוד הארכתי במקום אחר, וכאן עמד קנה.